

visschen. Dat werd ook vaak klandestien gedaan (zooiets als strandjuten) en daardoor kwam het dat Calvijn hem later van houthiefstal beschuldigde. Maar Castellio verklaarde, dat hij vergunning van den Raad had, wat zeer aannemelijk is. Veel wild drijf hout op den Rijn belemmerde de vaart.

Juist in 1553 kwam Castellio tot betere positie: lector en later hoogleraar in 't Grieks aan de Bazelsche universiteit.

Intusschen was zijn bijbelvertaling (Latijn en Grieks) verschenen.

Lindeboom zegt er van: De man, die zóo principiëel onderscheid maakte tusschen vergankelijk lichaam en goddelijken geest der bijbelboeken, de spiritualist die — concreter dan vroegere geestverwanten in hun mystieke speculatie — met natuurlijke rede en humanistisch-kritische scherpzinnigheid de consequenties trok van de waarheid, dat de letter doodt, maar alleen de geest levend maakt, kon onmogelijk genade vinden bij den man van het absolute schriftgezag.

Castellio was een voorlooper van het historisch kritisch onderzoek.

Geen wonder dat Calvijn in de opdracht van zijn commentaar op Genesis aan de vorsten van Saksen klangt over enkele eigenzinnige verkondigers van het Evangelie, die niet bij de openbare tegenstanders behooren, doch die gehaat moeten worden om hun giftigen fanatieken strijd.

Daarbij bedoelt hij ook Castellio.

In een zeer heftigen brief aan de gemeente van Poitiers, waar een uitgeweken broeder uit Genève Calvijn belasterde — schreef Calvijn over Castellio: Hij beweert, dat in Genève iedereen mij de pantoffel moet kussen. Maar ik ben er van overtuigd, als hij in mijn plaats stond, dat hij dan andere praal zou voeren dan ik. Want hij is nu al opgeblazen terwijl hij niets is, wat moest het dan worden als hij een eereplaats innam. Maar hij toont daarmee, welk giftig dier hij is, dat hij niet verdragen kan bij ons alles in eendracht te zien.

Want dat noemt hij mij de pantoffel kussen, dat men zich in Genève niet verzet tegen mij en de leer, die ik voorsta, om niet God te verachten in mijn persoon en Hem als 'ware met voeten te treden.

Maar dat moet ik bekennen, het is mij toch zeker wel evenzeer geoorloofd om een ijveraar te zijn tot behoud van de leer, die ik voorsta, en waarvan ik weet, dat zij uit God is, als dat hij zich veroorlooft om te pleiten voor zijn buik.

Verder zegt hij: Castellio heeft arme slachterschapen van Christus onbezonnen partijgangers genoemd. Hier duidt Calvijn de houding der spiritualisten aan, die geen martelaars werden, omdat dat alles maar uiterlijke dingen betrof en vleeschelijken ijver — de rechte „Sabbath“ werd gevonden bij degenen, die geheel inwendigen, persoonlijke godsdienst hadden. En deze godsdienst kan zich in het uitwendige overal voegen. 't Komt maar op het persoonlijke aan en tenslotte is de ware deugd een kwestie van het Stoische hart, dat onder heidenen evengoed gevonden wordt als onder kerkelijke mensen.

Hoort Calvijn daartegen toornen:

Ja, ja, het lijkt naar buiten schoon om de deugd te prijzen, maar als men het geloof laat varen en de gemeenschap met God, dan is dat de dingen omkeeren en de ploeg voor de ossen spannen. Vóór alles, lieve broeders (gemeente van Poitiers), wacht u voor Satans listen, wanneer u door zulke lieden volmaking van levenswandel wordt gepredikt. Want zij willen daarmee de genade van onzen Heere Jezus te niet maken... alsof dit niet de grootste en hoogste deugd aller heiligen ware, tijdens hun leven op aarde te zuchten onder den last hunner gebreken en te erkennen, hoe veel verkeerd er nog aan hen is.

Ik zeg dit niet zonder reden, want de brave kerel Castellio, dien de la Vau u als een heilige prijst, heeft zich opgemaakt om dit doodelijk gif te zaaien. Zij beschuldigen ons dat wij de menschen niet brengen tot heilig leven, als wij zeggen, dat er nog veel zwakheden bij ons zijn, totdat wij van dit vleesch ontleed worden, zoodat wij altijd weer onze toevlucht moeten zoeken bij de barmhartigheid Gods.

Vervloekt zij die heiligheid, die ons zoo bedwelmen en hoogmoedig zou maken, zoodat wij de vergeving onzer zonden vergaten."

Is hier niet het humanistisch brave Christenmenschen-ideaal van Castellio geëeseld? En van Coornhert?

De la Vau noemt hij slechts een „kleine geest“, een praalhans, een mensch die niets te vertellen had, de domsten zijn de vrijmoedigsten, een arme stumperd, een vlegel. Maar Castellio is meer. Calvijn ziet het steeds meer van welken geest Castellio de vrij begaafde woordvoerder is. En dat maakt Calvijn nerveus als hij aan de kerk denkt.

En Calvijn wist toen nog niet wat wij weten van de vreeselijke gevolgen van dezen geest voor de Gereformeerde Kerken. Deze geest immers heeft in ons land de kerken in de 18de eeuw tot verbondsverlating verleid. Calvijn had reden voor zenuwachtige spanning als hij met Castellio te doen had.

Temeer omdat het werkelijk waar was, dat Calvijn vele gebreken had. Zelfs in zijn leer.

Wij kunnen Calvijn als historisch persoon zien en wij weten, dat hij geheel op het standpunt van ons art. 36 stond inzake de verhouding van kerk en overheid.

Dat de Christelijke overheid kettters als Servet met het zwaard moest straffen, stond bij hem vast. Wij weten dat hij hier nog als 'ware Middeleeuwsch dacht. Wij weten, dat Gods Woord in dezen geen opdracht voor de overheid geeft.

Integendeel.

Hier was dus een zwak punt.

En daarop kwam nu de aanval van humanistisch gerichte geesten als Castellio. Castellio werd hun woordvoerder in zijn boekje: Moeten kettters vervolgd worden? door Martinus Bellius. In ons land werden zijn geestverwanten ook wel Bellionisten genoemd.

Wij geven ook antwoord: neen, op de vraag: moeten kettters vervolgd worden? Maar op grond van Gods soeverein bestel. Als het God belieft te bevelen dat de Christenoverheden de plaats van Israëls koningen moesten innemen, dan moesten nog onze Christen-ministerpresidenten aandringen op slachting van de Bisschoppen in de kerk.

Gods soeverein gezag in dezen blijkt toch overduidelijk in het Oude Testament, waar Israël bijv. van Jericho niets mocht laten leven.

En dat de Zoon des Menschen, die ter rechterhand Gods zit, het program van de Openbaringen afwerkt en de menschen aantast in hun bezit, hun vrijheid, hun vleesch en bloed, en hun kinderen, dat is toch in onze dagen wel zeer evident. De Christus brengt het gericht niet meer over ziele-substanties, maar over levende zielen.

Castellio echter getuigde tegen het ketterdooden op grond van het Evangelie (het los van het O. T. opgevatte Evangelie) en van rede en van menscheijkheid.

Precies dezelfde argumenten zijn aan te voeren tegen de oorlogen des Heeren in het Oude Testament. Pleitte de menscheijkheid niet tegen het slachten der Bisschoppen bij den Karmel? Was het redelijk, om die arme stakkerds, die afgemat waren van hun goedgeeminden godsdienst, zoo onmenscheijk te kelen? Was dat niet tegen het Evangelie?

En dan: wie zal uitmaken wat kettters zijn?

De onbevooroordeelde meeningen denken nooit gelijk. Moeten dan die anders-denkenenden maar zwichten voor Calvijn's denken?

Ge ziet, het is het standpunt van den modernen mensch. Heusch, Castellio heeft het gewonnen in de kerk, die het Woord verliet. Castellio wordt verstaan. Velen zijn geroepen, weinigen uitverkoren, ook hier. De toonaangevende theologen van het humanistisch gerichte Christendom moeten Castellio bijvallen.

Ook vele tijdgenooten van Calvijn vielen Castellio bij: De Falais schaarde zich onder de lofredenaars op Castellio en kreeg een scherp brief daarover, die aldus eindigde:

Opdat gij weet, dat het niet in toornige opwelling of booze ontstemming is, heb ik dezen brief geschreven in een uur, dat ik mij gereed houden moet om voor God te verschijnen, die mij weder met een zware ziekte bezoekt, die mij den dood voor oogen brengt. Ik wil Hem bidden, Monseigneur, erbarmen met mij te hebben en mij weer in genade aan te nemen, u te behoeden en u te leiden door Zijn Geest en uw geluk, zoowel als van uw vrouw en uw gansche familie te vermeerderen.

In dezen brief noemt Calvijn Castellio honderdmaal afschuwelijker dan alle Papisten ter wereld. Want Castellio had ook Calvijns leer van Gods soevereiniteit in den grond aangetast door de leer der Praedestinatie van uit humanistisch oogpunt voor te stellen als tegen het Evangelie en tegen de rede en als onmenscheijk. Calvijns God was een luichelaar, een leugenaar, trouweloos en onrechtvaardig, een aanstoker en dader van alle schandelijke bedrijf, ja erger dan de duivel.

Calvijns God was echter de God, die Zich in de Heilige Schrift openbaart als de Pottenbakker, die met het leem doet wat Hij wil.

Castellio's god was een vergrootte, veredelde humanist, die met de vrije en goede kern van den mensch onderhandelde als met zijns gelijke en die voor de rechtbank van Evangelie en rede en menscheijkheid kon bestaan.

A. JANSE.

Klooster en Diergaarde.

„Kerk en Wereld“ (vrijzinnig) schrijft:

De Deense denker Kierkegaard, die waarlijk het Christendom niet aan de wereld verlied, heeft gezegd: Er zijn twee wegen tegenover elkaar: de weg naar het klooster en de weg naar de Diergaarde. De weg naar het klooster is de weg van het

onverdeelde leven met God, zonder onderbreking: het is een hartstoechtelijke, maar vermetele poging om boven de menselijke begrensheid uit te komen voor altijd.

De weg naar de Diergaarde — de bekende ontspanningsplaats in Kopenhagen — is de weg naar het betrekkelijke. En als we die gaan, is dat een bewijs van onze deemoed, van onze ootmoedige erkenning onzer onmacht om in deze tijdelijke wereld onafgebroken het leven der eeuwigheid te leven.

Kierkegaard kiest als Christen — en ik doe het ook — de weg naar de Diergaarde, d.i. de weg naar de wereld. Want ik weet het — zo schreef ook Prof. Roessingh eens: „Christen zijn en in de wereld staan, die twee botsen tegen elkaar, en toch: geen plaats om Christen te zijn, dan juist in die wereld, midden erin, met hart en ziel en tegelijk zich bewust, dat de ziel haar veilige woonstee heeft ver boven en achter de wereld“.

Ik weet niet, de hoeveelste verdunning van Kierkegaard dat is.

Maar toch is 't citaatje voldoende om tot nadenken te brengen over de wonderlijke redeneering van den koning, die zeide: mijn onderdaan te zijn en mijn rijkgebied te bewonen, die twee botsen tegen elkaar.

Problemen van de Hervormde Kerk.

In „Kerk en Wereld“ (vrijzinnig) schrijft K. A. Beversluis over het jongste rapport „Kerkopbouw“, dat de bedoeling heeft, dienstbaar te zijn aan de verbetering der toestanden in de Hervormde Kerk. We kunnen het artikel niet gemakkelijk verknippen; het geeft trouwens wel eenige kardinale punten aan:

Met enige spanning hebben wij uitgezien naar de verschijning van dit jongste Kerkopbouw-rapport. Sub rosa hadden wij gehoord, dat het zo'n belangrijk rapport was. Misschien, dat daardoor onze verwachting wat hooggespannen was, maar hoe het zij, het is ons tegengevallen. Niet, dat er niet zeer vele goede dingen in zijn geschreven, maar daarnaast staat zoveel, waarbij men in gedachte vraagtekens plaatst, dat men toch wel het gevoel heeft, dat de vrees te zeer te raken aan de traditionele verering van Belijdenis en Catechismus, hier den rapporteurs parten heeft gespeeld en hen in hun critiek te voorzichtig, in hun waardering te gul heeft doen zijn. Zij formuleren hun beschouwingen aan de hand van een 4-tal vragen: 1. Wat zegt de Heilige Schrift over de Belijdenis? 2. Wat zeggen de Belijdenisgeschriften omtrent de Heilige Schrift? 3. Hoe heeft men in de reformatorische tijd de Belijdenisgeschriften gezien? 4. Welke kerkelijke betekenis moet aan de Belijdenisgeschriften worden toegekend? In een 5e hoofdstuk wordt dan nog behandeld de kwestie van handhaving en hernieuwing der belijdenis.

Ten aanzien van de eerste vraag merkt het rapport op, dat in de Heilige Schrift te vinden is: de belijdenis van schuld, de belijdenis van Jezus den Christus, de belijdenis van den Naam des Heeren. Daaromheen worden aangetroffen vaste lijnen van waarheidsbelijdenis. De brief aan de Romeinen is te beschouwen als „een overgang van het Evangelie naar een uitgewerkte belijdenis der Kerk“. Een overgang tot de belijdenis, nog geen belijdenis zelve dus.

De beantwoording van de 2e vraag, wat de belijdenisgeschriften omtrent de Heilige Schrift zeggen verzuimt onder de ogen te zien de vraag hoe de Belijdenis de Bijbel gebruikt. Of zij juist is in haar „bewijsplaatsen“, of zij de Bijbel recht laat wederaren of dat niet de bijbelse gegevens eenzijdig gebruikt en getrokken worden naar een bepaald dogmatisch schema. Een vraag, die naar ons voorkomt van principiële beslissing is, wanneer wij ons oordeel over de Belijdenis moeten opmaken. Doet de Belijdenis in allen dele aan de Bijbel recht?

Een vraagteken kan geplaatst worden bij de uitlegging, dat de opvatting van de woorden: „dewijl zij ook het bewijs daarvan bij zichzelf hebben, gemerkt de blinden tasten kunnen, dat de dingen, die daarin voorzeggd zijn geschieden“ als betekenis, dat de Bijbel een boek met voorspellingen is, waarvan iemand zonder meer kan zien, dat ze uitkomen, „misverstand“ zou zijn. Dit getuigt meer van het verlangen om de Belijdenis te ontzien dan om te lezen wat er staat.

Het rapport meent, dat de uitdrukking: „zonder enige twijfeling geloven al wat daarin begrepen is“, betekent „geestelijke dingen“. Maar, als we verder in het rapport lezen, behoren tot deze dingen blijkbaar ook historische feiten uit het levensverhaal van Jezus en gaat het daarbij niet om de geestelijke zin en waarde van deze feiten, maar om het geloven van de historiciteit van het feit zelve. Hij toch, die deze feiten als feiten betwijfelt, ook al geloof hij in de geestelijke dingen in deze feiten geopenbaard, plaatst zich buiten de belijdenis en volgens de stellers van dit rapport buiten de kerk. Volgens de opstellers is het geloof „geen verstandelijke functie, welke ons opgelegd wordt, noch het aanvaarden van een stel waarheden, dat ons opgedrongen wordt, maar een aanvaarden der openbaring Gods, waarvan Jezus Christus het geheel eenige middelpunt is“. Wij kunnen het eens zijn met deze omschrijving van geloof en toch een vraagteken plaatsen of dit ook de enige voorstelling van geloof in de Belijdenis is. En wat het centrale der christologie betreft. Kan niet de vraag gesteld worden of niet de praedestinatie het Christologisch dogma aantast?

Het sterkst is het rapport bij de beantwoording der derde vraag, hoe men in de reformatorische tijd de belijdenisgeschriften heeft gezien, n.l. dat de Confessie, „als richtsnoer van geloof en leven de Heilige Schrift, met name het Evangelie, voornamelijk als met primair godsdienstig gezag bekleed“. Er is een band tussen Belijdenis en Belijdenisgeschrift, maar er bestaat ook een afstand tussen die beide. Actueel is de vierde vraag naar de kerkelijke betekenis, die aan de Belijdenisgeschriften moet worden toegekend. In dit hoofdstuk komt m.i. tot

uiting
de abs
niet ha
autori
Woord
grepen
komen
tief is
spreek
lige Sc
Wij
ten as
maar
daarva
lijdenis
maar
waarhe
om v
zij m
„vervlu
is juist
naar d
van b.
de tric
mule w
niet a
vervult
ben nie
geform
lijdenis
nog ge
In he
der bel
ernstig
hier vo
m.i. nie
punten
vertolke
de Ans
vorm,
achter
is de p
aantrek
het so
Volg
te were
dat de
beteken
ning d
legbare
Toegeg
mer zu
door d
uitspra
Dit
promis
comprom
gegeven
port n
„hoofd
de Belj
In we
geschr
als de
geschr
heid, is
Natuur
eens. We
compromi
de moeilij
deelen. E
dang, die
elk mathe
Entscheid

De Hee
sicaal):

Ook
waren
Dat v
Toe
gehaald
begroot
danste

Ook
mee. N
drift o
Zij de
deftige

De do
sen de
tafsche
had.

De do
leiders
sprak o
roering.
jonge g
In an
hanger

Zoo v
Nu is
Nerge

die zich
de bezet
bevrijdir
Overa

Ons v
het opre
gebode v
In da

Van al c
hier verze

Uit het
Cultuur

Onder
vormd
gende o